

INGLIZ TILIDAGI HUMOR VA IRONIYANI TARJIMADA IFODALASHNING USULLARI

Alfraganus universiteti

Filologiya fakulteti

Ingiliz tili 2 - kurs talabasi

Siddiqova Nozila Qaxramon qizi

Annotatsiya: Ushbu maqola ingliz tilidagi humor (hazil) va ironiya unsurlarini boshqa tillarga, xususan o'zbek tiliga tarjima qilish jarayonidagi lingvistik va madaniy muammolarni ilmiy tahlil qiladi. Humor va ironiyaning semantik, pragmatik, madaniy qatlamlari, ularni tarjimada ekvivalent ifodalashning asosiy yondashuvlari, tarjimon duch keladigan qiyinchiliklar hamda samarali strategiyalar yoritiladi. Tadqiqot hazilning turli shakllari, so'z o'yini, kinoya, piching, situatsion komediya kabi janrlar misolida ilmiy izohlaydi.

Kalit so'zlar: Humor, ironiya, tarjima strategiyasi, lingvistik ekvivalent, pragmatika, madaniy kontekst, so'z o'yini.

СПОСОБЫ ВЫРАЖЕНИЯ ЮМОРА И ИРОНИИ НА АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ В ПЕРЕВОДЕ

Аннотация: В статье представлен научный анализ лингвистических и культурологических проблем, возникающих при переводе элементов юмора и иронии с английского языка на другие языки, в частности на узбекский. Рассматриваются семантический, прагматический и культурный аспекты юмора и иронии, основные подходы к их эквивалентному выражению в переводе, трудности, с которыми сталкивается переводчик, и эффективные стратегии. В исследовании дается научное объяснение различных форм юмора – каламбуров, сарказма, шуток и ситуативной комедии – на примере таких жанров, как юмор, ирония и ситуативная комедия

Ключевые слова: Юмор, ирония, стратегия перевода, языковой эквивалент, прагматика, культурный контекст, каламбур

WAYS TO EXPRESS HUMOR AND IRONY IN ENGLISH TRANSLATION

Abstract: This article presents a scientific analysis of the linguistic and cultural issues that arise when translating humor and irony from English into other languages, particularly Uzbek. It examines the semantic, pragmatic, and cultural aspects of humor and irony, the main approaches to their equivalent expression in translation, the challenges faced by translators, and effective strategies. The study provides a scientific explanation of various forms of humor, puns, sarcasm, jokes, and situational comedy - using humor, irony, and situational comedy as examples.

Keywords: Humor, irony, translation strategy, linguistic equivalent, pragmatics, cultural context, pun

Insoniyat tafakkurida hazil va ironiyaning oʻrni juda katta boʻlib, ular nafaqat kulgi uygʻotish, balki chuqur fikrni yashirin tarzda yetkazish, tanqidni yumshatish yoki keskin siyosiy hamda ijtimoiy gʻoyalarni oʻziga xos estetik shaklda ifodalash vositasi sifatida qadrlanadi. Ingliz tili, ayniqsa, boy humor va ironik anʼanalarga ega boʻlib, klassik adabiyotdan tortib zamonaviy kino va televideniye gacha boʻlgan koʻplab matnlarda keng qoʻllanadi. Ingliz jamiyatida oʻtkir kinoya, yumoristik piching, metaforik soʻz oʻyinlari, oddiy vaziyatni kutilmagan burilish bilan ifodalash kabi vositalar nafaqat estetik zavq, balki maʼnaviy tarbiya, ijtimoiy tanqid, siyosiy pozitsiyani yetkazishning ham samarali usuli sifatida ishlatiladi.

Biroq bunday matnlarni boshqa tillarga, jumladan oʻzbek tiliga tarjima qilish jarayoni oddiy semantik koʻchirish bilan chegaralanmaydi. Humor va ironiyada yashirin maʼno, madaniy realiyalar, oʻziga xos soʻz oʻyinlari, fonetik va stilistik effektlar mavjud boʻlib, ular toʻgʻridan-toʻgʻri ekvivalentga ega boʻlmasligi mumkin. Tarjimon nafaqat leksik ekvivalentni topishi, balki matnning kulgi uygʻotuvchi tabiati, estetik zavqi va ijtimoiy konnotatsiyasini ham qayta yaratishi lozim.

Bugungi globallashuv sharoitida ingliz tilidagi hazil va ironik matnlarning kinofilmlar, seriallar, komediya dasturlari, adabiyot asarlari, internet memlari orqali jahon auditoriyasiga tez tarqalishi ularning tarjimasini dolzarb masalaga aylantiradi. Shu bois ushbu maqolada ingliz tilidagi humor va ironiyani tarjimada ifodalashning lingvistik hamda pragmatik jihatlari ilmiy nuqtai nazardan yoritiladi.

1. Humor va ironiyaning lingvistik xususiyatlari:

- **So‘z o‘yini (pun):** Ingliz tilida fonetik yaqinlik, homonim va polisemantik birliklarga asoslangan so‘z o‘yinlari juda keng tarqalgan. Masalan, “*Time flies like an arrow; fruit flies like a banana*” iborasi ikki xil talqinni uyg‘otadi. Bunday iboralarni tarjima qilishda to‘g‘ridan-to‘g‘ri ekvivalent bo‘lmasa, yangi so‘z o‘yini yaratish yoki izohli tarjimadan foydalanish talab etiladi.

- **Ironiya:** Ironik iboralar ko‘pincha gapning tashqi ko‘rinishi va ichki ma‘nosi o‘rtasidagi qarama-qarshilikka asoslanadi. Masalan, “What a pleasant day!” (juda yomg‘irli va sovuq kunda) iborasida so‘zning yuzaki ma‘nosi bilan yashirin mazmuni teskari. Tarjimon kontekstni to‘liq tushunib, aynan shunday ziddiyatni maqsadli til vositalari bilan qayta yaratishi lozim.

- **Madaniy kodlar:** Ingliz hazillari ko‘pincha Britaniya yoki AQSh jamiyatining an‘analari, tarixiy voqealari bilan bog‘liq bo‘ladi. Masalan, “tea time” atrofidagi kulgili ishoralar o‘zbek o‘quvchisi uchun tushunarli bo‘lishi uchun madaniy moslashtirish zarur.

2. Tarjima jarayonidagi asosiy qiyinchiliklar:

- **Madaniy ekvivalentning yo‘qligi:** Ingliz tiliga xos ijtimoiy stereotiplar, milliy shaxslar yoki tarixiy voqealar bilan bog‘liq hazillarni bevosita tarjima qilish ma‘nosiz bo‘lishi mumkin.

- **Pragmatik moslik:** Humor o‘zbek tilida boshqacha emosional ohang bilan qabul qilinishi mumkin, tarjimon esa o‘quvchiga tabiiy eshitiladigan variantni tanlashi kerak.

- **Fonetik effektlar:** Ingliz tilidagi soʻz oʻyinlarida tovush oʻxshashliklari muhim oʻrin tutadi, lekin oʻzbek tilida bunday imkoniyatlar cheklangan.

3. Tarjima strategiyalari

- **Adaptatsiya:** Kulgi uygʻotuvchi effektni saqlash uchun mazmunni maqsadli madaniyatga moslashtirish. Masalan, inglizcha hazildagi personajni oʻzbek auditoriyasiga tanishroq qahramon bilan almashtirish.

- **Izohli tarjima:** Juda madaniy xos boʻlgan hazillarni qisqa tushuntirish bilan birga berish.

- **Yangi hazil yaratish:** Baʼzan asl matndagi soʻz oʻyinini boshqa, ammo oʻxshash kulgili effekt bilan almashtirish eng maqbul yoʻldir.

- **Literal tarjimadan voz kechish:** Toʻgʻridan-toʻgʻri tarjima kulgini yoʻqotib yuboradigan hollarda mazmuniy qayta ifoda afzal boʻladi.

4. Amaliy misollar: Ingliz adabiyotidagi mashhur ironik uslublar J. Swiftning satirasi, O. Wildeʼning kinoyali aforizmlari yoki zamonaviy standap komediyalaridagi keskin soʻz oʻyinlari tarjimada yuqori darajada ijodkorlikni talab etadi. Tarjimon matnning kulgili ruhi va yashirin tanqidini bir vaqtning oʻzida yetkazishga harakat qilishi zarur.

Ingliz tilidagi humor va ironiyani tarjima qilish nafaqat til bilimini, balki madaniyatlararo kommunikatsiyani chuqur anglashni, ijodkorlikni va pragmatik sezgirlikni talab qiladi. Tarjimon hazilning mazmuniy qatlamini tushunib, uni oʻzbek oʻquvchisi uchun tabiiy, kulgili va taʼsirchan shaklda qayta yaratishga intilishi lozim. Toʻgʻridan-toʻgʻri ekvivalent boʻlmagan hollarda adaptatsiya, yangi soʻz oʻyini yaratish, izohli tarjima kabi strategiyalar muhim ahamiyat kasb etadi.

Бугунги глобал мулоқот ва оммавий ахборот воситалари тараққиёти шароитида инглиз юмори ва иронияси турли маданиятлар ўртасидаги муносабатларни бойитиш, халқлар ўртасида ўзаро тушунишни мустаҳкамлашда муҳим ўрин тутди.

Шу боис уларни тўғри ва таъсирчан тарзда таржима қилиш таржимашуносликнинг долзарб ва илмий жиҳатдан ўта қизиқарли йўналишларидан бири бўлиб қолади.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Chiaro, D. (2010). Translation, Humour and Literature: Translation and Humour. Continuum International Publishing Group.
2. Attardo, S. (2001). Humor and Irony in English: Pragmatics and Translation. Mouton de Gruyter.
3. Delabastita, D. (1996). “Wordplay and Translation”. The Translator, 2(2), 127–139.
4. Baker, M. (2018). In Other Words: A Coursebook on Translation. Routledge.
5. Venuti, L. (2017). The Translator’s Invisibility: A History of Translation. Routledge.